

Nationaal Park Zuid-Kennemerland

Geschiedenis in het kort

Eeuwenlang grootgrondbezit en gebruik als waterwingebied zorgden ervoor dat de duinen onbebouwd bleven. In de afgelopen anderhalve eeuw werden plannen voor wegeaanleg en bebouwing gemaakt, maar de meeste bleven onuitgevoerd. De Zeeweg bij Bloemendaal was een plan dat wel doorgang vond. Er kwamen geen villawijken tot in de zeereep, wel een uitdijende boulevard en strandcultuur bij Zandvoort, pal naast de rijkste en wildste gebieden van West-Nederland. Belangrijkste deelgebieden zijn het Kraansvlak, de Koningshof, de Kennemerduinen en Duin en Kruidberg. Zuid-Kennemerland is de laatste 250 jaar eigendom geweest van welvarende families die langs de binnenduinen hun buitenplaatsen hadden. Daarvoor behoorde ook dit duingebied aan de landsheren, de graven van Holland. Talrijke 'placcaten en ordonnantien' zijn door hen uitgevaardigd over de wildernisse. Naast voorschriften voor de jacht waren er ook voorschriften over helmbeplanting en bebossing.

Het duingebied van Zuid-Kennemerland viel vanaf de middeleeuwen onder de Heerlijkheid van Brederode. Toen het geslacht der Brederodes uitstierf, verviel het aan de Staten van Holland en West-Friesland, die het in 1722 en 1725 publiekelijk verkochten. Het gebied is te onderscheiden in twee grote gebieden: een noordelijk gedeelte, dat heeft behoord tot de verdwenen hofstede Jagtlust - nu nog het Jachtduin genoemd - en een zuidelijk gedeelte: het Swarte Veld, een duinreeks die achter Kraantje Lek begint, met o.a. het huidige Kraansvlak. Het werden particuliere jachtvelden, waarin vee werd geweid en konijnen welig tierden. De politieke en economische veranderingen eind 18e eeuw leidden tot een pleidooi om 'de woeste gronden ten voordele der republiek te bereiden', ofwel geschikt te maken voor landbouw. De boerderij Middenduin bij Overveen heeft

Karakter: Het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, dat met drie natuurbruggen aansluit op de Amsterdamse Waterleidingduinen, is bijna 4000 ha groot. Het is een bonte stoet van duingebieden, een afwisseling van hoog en laag, stil of vol herrie, open en bebost. Sinds kort ook weer nat en stuivend. Uniek is de zonerings van zee naar binnenduinstrand met landgoederen.

hieraan zijn ontstaan te danken. Het Overveense villapark Kweekduin draagt de naam van een zusteronderneming. Veel andere namen herinneren aan die tijd: Koevlak, Schapenkamp, Bokkendoorns, Kaasvlakje etc. Rond 1870 waren van deze enthousiast begonnen ondernemingen alleen boerderijen, een schaapherderswoning en de veldnamen over.

Vanaf 1880 begon het beplanten van een deel van het bezit rond landgoed Elswout (toen veel groter dan nu). Eerst met grove dennen, later Oostenrijkse dennen, die beter tegen de zeewind kunnen. Tot aan de Tweede Wereldoorlog is onafgebroken met duinbebossing doorgegaan. In de periode 1850-1900 vond in de duinen een door Rijk en provincie voorgeschreven omslag plaats van exploitatie van het duin (beweiding, halen van hout etc.) naar vastlegging. Het afdekken van stuivend zand met takken en riet, het inplanten van helm en het bebossen van landinwaarts gelegen duinen, temden het stuivende duin. Na de Tweede Wereldoorlog werden stuifplekken ook bestreden door compost, tuinafval, waterzuiveringslib e.d. uit te rijden. Verruiging van duinen met gras is hierop mede terug te voeren.

Een Nationaal Park in twee grote stappen: 1950 en 1995

In 1950 ging het Nationale Park De Kennemerduinen van start met de aankoop van 1200 ha, na enkele jaren aangevuld met het 40 ha grote Jachtduin. De beheerders Stichting kende een tweeledig doel: "het duinlandschap met zijn kenmerkende flora en fauna te beschermen en natuurgenetot te verschaffen aan het Nederlandse volk." Het huidige Nationaal Park Zuid-Kennemerland dateert van 1995 en is 3 x zo groot als het oude park. Voorop staan nu natuur, recreatie, voorlichting, educatie en wetenschappelijk onderzoek. Twee miljoen bezoekers per jaar komen af op de natuurgerichte recreatie die het park biedt. Hoewel het gebied ongerept oogt en de opstuiving van duinen grotendeels door de natuur is gedaan (zie pag. <xxx>), is

Jas. P. Thijssse op excursie nabij Bloemendaal ca 1920

de menselijke invloed overal groot. Geen enkele duinvallei heeft een natuurlijke, ongeschonden bodem. Overal is wel gegraven, geploegd of geweid. Grote delen zijn gebruikt voor de door Jac. P. Thijssse verafschuwde aardappelteelt. In de duinrand is zand gewonnen, zijn landgoederen en villawijken aangelegd en bossen aangeplant. Zeeduinen en middenduin zijn vastgelegd met helm. In de laatste honderd jaar is het gebied veranderd door oorlogswerken, o.a. een bunkerdorp, en door aanleg van wegen en recreatievoorzieningen waaronder campings en veel paden. Verstoring door de vele bezoekers, luchtverontreiniging en klimaatverandering is maar deels opgelost.

Herstel sinds 2000

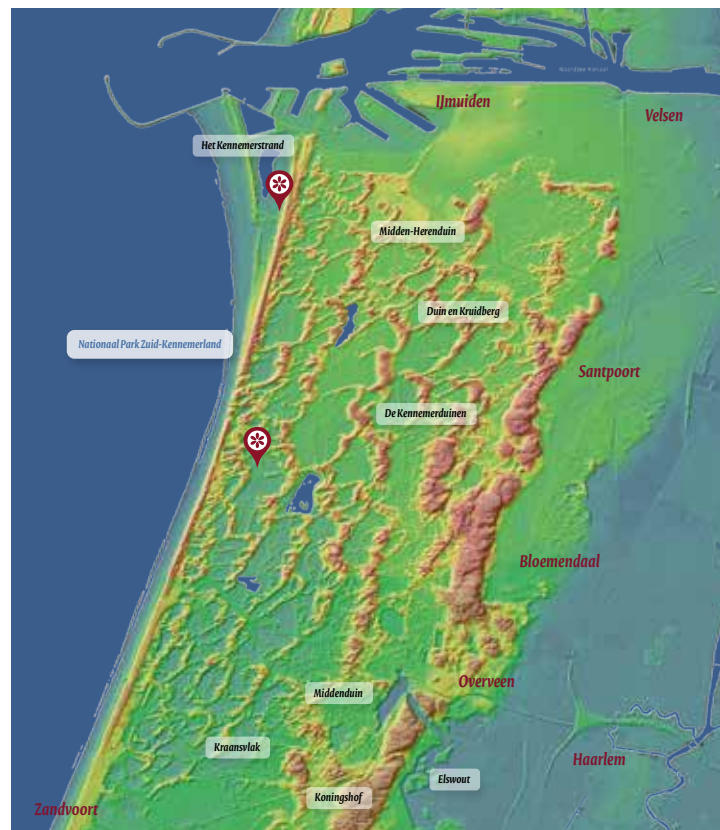
Tot 2002 waren de Kennemerduinen sterk verdroogd, maar in dat jaar stopte het waterleidingbedrijf hier met de waterwinning. De grondwaterstand is sindsdien gestegen en het duin is voor een deel in haar oude luister hersteld. Het oppervlak aan vochtig duinmilieu is nu 300 ha, 10 x zo groot als vóór de beëindiging van de waterwinning.

Tweede probleem was de vastlegging waardoor het gebied sterk dichtgroeide en kenmerkende bloemen en insecten van het open duin afnamen. Om dit tij te keren kozen beheerders voor maatregelen die de natuurlijke processen in het gebied stimuleren, zoals

verstuiving. Bovendien zette men diverse soorten grazers in en verwijderde de beheerder de te voedselrijke bovenlaag van oude, dichtgroeide landbouwvallen. Voor een mogelijk gunstig effect op de fauna (vlinders en kevers) is een brede variatie aan grazers aan het werk gezet: van paarden tot schaapskuddes, van geiten tot wisenten. Het Kraansvlak, waar de wisenten leven (een kudde van ruim 20 dieren), is nu opener en kent meer zandige plekken. Wisenten en konikpaarden hebben verdere uitbreiding van houtachtigen (kardinaalsmuts, duindoorn) en verruiging van graslanden in het Kraansvlak afgeremd, maar niet stopgezet. Of begrazing met wisent tot wezenlijk andere vegetaties leidt dan begrazing met hooglanders, is na 10 jaar onderzoek nog de vraag.

Wisenten en koniks bij het meer van Burdet in het Kraansvlak.

81. GLAD PARELZAAD	W	K	V	Z				
Glad parelzaad is een overblijvende plant met een dikke vertakte wortelstok waaruit rechtopstaande, sterk vertakte en dicht bebladerde en behaarde stengels groeien. De van boven donkere en van onderen lichtgroene bladeren hebben duidelijke nerven. De bovenste bladeren zijn ongesteeld. De plant bloeit met kleine witte tot groenachtig-gele trechtervormige bloemen. De vrucht is een porseleinachtig glanzend, eivormig splitvruchtje dat vier zaadjes bevat. Volgens de middeleeuwse signatuurleer zouden de vruchten solas bieden tegen blaas- en nierstenen. De plant isom die reden gekweekt. Glad parelzaad is een plant van warme, licht beschaduwde, open plekken op droge, kalkrijke bodem. De bodem is relatief stikstofrijk (maar nooit bemest). Vaak staat de plant aan de rand van duindoorn- of meidoornstruweel en duinberkenbos, met een voorkeur voor de zuidzijde om van voldoende warmte verzekerd te zijn. In de Zeeuwse en Hollandse duinen (tot aan het Noordzeekanaal) is glad parelzaad plaatselijk vrij algemeen, daarbuiten is de plant zeer zeldzaam.								
jan	feb	mrt	apr	aug	sep	okt	nov	dec

82. KLEINE PIMPERNEL	W	K	V	Z				
Kleine pimpernel is een tot 60 cm hoge plant met bolvormige bloemhoofdjes, waarvan de bovenste bloemen vrouwelijk, en de onderste mannelijk zijn. De plant vormt geen nectar, bestuiving gebeurt door de wind. De ellipsvormige blauwgroene bladeren zijn getand en staan paarsgewijs aan de bladsteel. De plant heeft een diepe penwortel. Jonge blaadjes kunnen worden gebruikt in salades. Kleine pimpernel is een kenmerkende soort van zonnige plaatsen op min of meer gesloten, kruidenrijke, weinig of niet bemeste graslandvegetaties op droge, kalkrijke, humusarme grond. In de duinen is het een plant van duingrasland en laagblijvend struweel. Het kerngebied in de duinen ligt tussen Beverwijk en Santpoort. Uit stuifmeelonderzoek bij verschillende opgravingen is gebleken dat de soort hier al duizenden jaren aanwezig is. De oudste twee monsters gingen terug tot 800 v.Chr. Het is opmerkelijk dat de soort buiten dit kerngebied in de duinen zeldzaam is gebleven. Zie detailkaart op pag. xxx.								
jan	feb	mrt	apr	aug	sep	okt	nov	dec